

Motion till riksdagen 2023/24:410

av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD)

Hållbar vattenförsörjning och vattenhantering

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bred översyn av vattenlagen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka behovet av nationella riktlinjer för långsiktigt hållbara renoveringsplaner för va-systemen lokalt och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en procentuell gräns för hur stort vattenläckaget får vara från va-ledningar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att planera för kompetensförsörjningsbehovet på va-området och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lägga vikt vid forskning om och teknologisk utveckling av artificiell intelligens för vattenrening och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektivisera ansvaret för vatten- och dricksvattenförsörjning så att antalet ansvariga instanser blir lägre och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa en nationell övergripande strategi för hur oväder som för med sig exempelvis skyfall och översvämning ska hanteras och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram nationella riktlinjer för stadsplanering för vattenhantering ur beredskapssynpunkt i kommunerna och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa va-planer i nära samverkan med fastighetsägare och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om flexibilitet i val av lösning för vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det negativa för husägare med införande av avloppsdeklarationer och tillkännager detta för regeringen.

Översyn av vattenlagen

Vattentjänster är olika tjänster för vattenförsörjning och avlopp. Vattentjänstlagen har som syfte att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas med långsiktighet med hänsyn till miljön och människors hälsa. Kommunerna är skyldiga att ordna vattentjänster.

Med avseende på både vattenförsörjning och skydd av ekosystem ska tydliga regler och direktiv till våra kommuner säkerställa en god vattentillgång idag och till framtida generationer. Vårt vatten är en del av ett kretslopp, det påverkas av yttre omständigheter. En ökad förståelse för en god och ansvarsfull vattenhushållning bidrar till att minska de effekter som påverkar vårt vattenkretslopp negativt. Tillgång till vatten och dricksvatten är livsavgörande och vi måste säkerställa en god vattenförsörjning och vattenkvalitet för Sveriges invånare.

Händelser såsom krig i vårt närområde innebär ökat fokus på försvaret och att en ökad civilberedskap i Sverige pågår. En förhöjd beredskap när det gäller vattenförsörjning är nödvändig. Vi måste verka för att totalförsvarsaspekten bejakas då det även innefattar vattenförsörjningen i en nödsituation. Vid ett angrepp inom Sveriges gränser är risken för miljöbrott hög. Krig kan bedrivas i olika dimensioner. Historiskt sett vet vi att det är en del av krigföringen att störa ut ekosystem och att förstöra miljö. Det behöver även planeras för väderrelaterade händelser som orsakar förödelse och omfattande kostnader.

Vattenlagstiftningen bör ses över när det gäller dessa aspekter. Den behöver anpassas till nya utmaningar kring hur vattenförsörjningen säkras samt hur vi ur ett resursbejakande perspektiv nyttjar vatten på ett mer miljövänligt och kostnadseffektivt sätt. Det kan bland annat handla om att ta fram ny lagstiftning kring bevattning, se över kommuners ansvar kring beredskap och tillgång på dricksvatten vid nödsituationer.

Tydliga underhållsplaner i kommunerna

Ledningsnäten är, och kommer på andra platser i en nära framtid att vara, i behov av underhåll. Det förekommer ofta läckage. Punktsatsningar för att ”lappa och laga” utan en plan eller tillräcklig budget, blir i längden både kostsamt och ohållbart ur kvalitets- och beredskapssynpunkt. Investeringsbehovet är stort och det behövs tydliga och långsiktiga planer för underhållet av vatteninfrastrukturen.

Det behövs tydligare styrning eftersom det finns uppenbara brister. Det ligger ett stort ansvar på våra 290 kommuner att underhålla och förnya vatten- och avloppssystemen. För att bibehålla en god vattenförsörjning för alla i Sverige samt ett fullt fungerande avloppssystem så behövs ansvarsfull planering i kommunerna. Det bör undersökas om det finns behov av nationella riktlinjer för långsiktigt hållbara

renoveringsplaner för va-systemen lokalt. Det finns också behov av att avsätta särskilda medel för nödvändigt underhåll och framtida utbyte av va-stammar. Plan för detta finns i vissa kommuner, men i många kommuner brister det. Kostnaderna är i samtliga fall mycket höga för den här typen av underhåll och utbyte. Bristen på en tydlig plan för dagens och framtidens renoveringsbehov kan hämma utvecklingen för kommuner och regioner och innebära att kommuner tvingas kostnadsbespara inom andra samhällsviktiga områden. Det skulle kunna undvikas om särskilda medel fonderas.

Fjärrvärme är ett bra sätt att ta vara på överskottsvärme, det är en bra förnybar energikälla. Elementen och vattnet värms många gånger av sådant som ej kan återvinnas och det bidrar till ett samband och ett positivt kretslopp för både hushåll och företag. Vårt vatten och våra stammar är en viktig del i att kunna bibehålla detta kretslopp. Även stammar för fjärrvärmesystem är i behov av regelbunden tillsyn och underhåll.

Inför en gräns för vattenläckage från va-ledningar

I Danmark finns regler kring vattenläckaget från va-ledningar. Där finns ett krav på att läckage över en viss gräns inte får förekomma. Det kan vara ett bra sätt att ta kontroll över läckage och ett bra sätt att ta kontroll över den egna planeringen för vattenförsörjning i kommuner. Man bör undersöka möjligheterna att införa en rimlig procentuell gräns för vattenläckage från ledningar även i Sverige.

Kompetensförsörjning och samverkan

Det behövs ett förebyggande arbete när det gäller att tillse att kompetensbehovet uppfylls när det gäller kunskapsförsörjningen på va-området. I en rapport om kompetensförsörjningsbehovet för Svenskt Vattens medlemmar från år 2020 framgår att va-branschen urholkas på kompetens och att det krävs ett strategiskt arbete i konkurrens med andra branscher. Branschen är samhällsbyggande och handlar om hållbarhet på centralt viktiga områden.

Det måste finnas personal med rätt kompetens som kan ta sig an arbetet med att underhålla och byta ut stora delar av vatteninfrastrukturen. Nu och framåt kommer stora delar av infrastrukturen för vatten och avlopp att behöva underhållas och bytas ut vilket innebär att efterfrågan på arbetskraft med rätt kompetens kommer att öka. För att inte stå oförberedda inför detta behöver ett initierat arbete ske med berörda instanser för att se till att rätt typ av och mängd utbildning för detta område säkerställs. Utbildningsnivån behöver vara i fas med den omställning vi ser. Skolverket bör säkerställa att adekvata utbildningar planeras efter nutida och framtidens behov så att arbetskraft finns att tillgå för va-området.

Samverkan mellan kommuner och med närliggande kommuners hantering av va-system bör underlättas och uppmuntras eftersom det kan finnas synnergieffekter av ett sådant samarbete.

Vattenrening

Den högaktuella planeringen av att värna dricksvattenreserven är en viktig del i arbetet för att bibehålla en god tillgång och kvalitet på dricksvattnet i hela Sverige. Mindre än hälften av befolkningen får idag dricksvatten från ett vattenskyddsområde med skydd

enligt miljöbalken. Det är nödvändigt för kommunerna att skydda och förvalta strategiska dricksvattenförekomster. Samtidigt måste vattenskyddsområden bildas på rättssäkert sätt med skälig ersättning till markägarna och ersättningsformerna behöver utredas. Att behålla kvaliteten och tillgången på dricksvatten är av stor vikt för ett fungerande samhälle och ur hälsosynpunkt.

Vid påverkan av väderhändelser sker påfrestningar på vattenbeståndet och det är viktigt att reningsverken håller en hög kvalitet. En stor del av avlopps- och vattenreningsverken måste utvecklas eller förnyas så att de uppfyller aktuella krav på framtidens funktion och säkerhet. Reningen av dricksvattnet måste säkras och utvärdering av ny teknik ska ske fortlöpande. Artificiell intelligens, AI, ger framtida möjligheter till automatiserade system för bland annat vattenrening. Forskning och utveckling på området ska bevakas för att i framtiden vid behov implementera ny teknik i befintliga och nya va-system.

Mängden kemikalier som används i våra dagliga liv ökar, och en stor del av dessa kemikalier hamnar i vattenbeståndet. Mediciner, mikroplaster och antibiotika följer med i avloppsvattnet och risken är överhängande att det tas upp av våra kroppar. En fullgod läkemedelsrening av vatten måste ske och den teknikbaserade utrustningen kring reningsverken hålla hög standard. Behovet av läkemedelsrening kommer med stor säkerhet att öka eftersom läkemedelsindustrin ständigt utvecklas. Rening av vattnet måste hålla jämna steg med övrig utveckling, för att säkerställa en god vattenrenhållning. Den innovativa utvecklingen behöver följas och vid behov bör nuvarande reningssystem uppgraderas för att bidra till bättre vattenkvalitet.

Beredskap

Ansvar för rent vatten är uppdelat på olika ansvarsområden på olika nivåer i kommunal, regional och nationell regi. Kommunerna ansvarar för planeringen av vattenresurserna och har ansvaret vid kriser. Länsstyrelserna har övergripande samordningsansvar i länen. Flera olika statliga myndigheter har även olika delansvar för bland annat skydd av vatten. Dessutom pågår 2023 ett nationellt krisberedskapsarbete för dricksvattenförsörjningen. Det är inte minst viktigt då omvärldsläget är oroligt och behoven av att bygga ut vårt eget försvar och beredskapsplanera generellt är stora. När det gäller ansvar för dricksvattenfrågor, vattentillgång och beredskap, tycks det behövas en förenklad, mer effektiv och mindre spridd ansvarsfördelning, så att administration, byråkrati, svårarbetbarhet och frågetecken minskas om vilken instans som ansvarar för vad och vilket arbete och vilken tillsyn som utförs.

Vattenförsörjningen är livsnödvändig. Kommuners beredskap för översvämningar behöver hålla en hög säkerhetsnivå då risken att vattenburna bakterier och sjukdomar kan spridas till vårt dricksvatten är överhängande, och det i sin tur kan få förödande konsekvenser för gamla, små barn och sjuka personer. För stora massor av vatten som vid exempelvis översvämning överraskar samhällen och markägare förstör även mark, vegetation och anläggningar samt kan i allvarliga fall medföra förorening av dricksvatten. Inte sällan ställer oväder till stor förödelse och omfattande kostnader för att åtgärda förödelse som detta kan orsaka. Planering för vattenförsörjning vid risk för torka är ytterligare ett behov. Inte sällan saknas beredskap, planer och ekonomi för detta i kommunerna.

Avloppssystemen är gamla i Sverige och inte avsedda för att hantera flöden som uppkommer vid översvämningar och skyfall. Det saknas i många kommuner planering mot väderbetingade händelser såsom skyfall och översvämning. Vattenbrist kan också uppstå genom uteblivet regn.

Det saknas enligt expertis också övergripande strategier nationellt för hur oväder som för med sig exempelvis skyfall och översvämning, ska hanteras. Teknikkonsultföretag har föreslagit strategier för att säkra vattenförsörjningen och hanteringen av vatteninfrastrukturen, exempelvis genom att planerat återinföra utrymmen för vatten i städer och att samla upp vatten, inte endast leda bort det. Det kan ske genom naturliga sätt att leda, avskilja och lagra vatten, genom återöppning av åar och floder, skapande av bassänger, genomtränglig stenbeläggning, dagvattenbäddar och mer grönska i städer som håller fukt och står emot värme och torka. Vattenhantering vid vattenbrist kan exempelvis ske genom att återanvända och rena uppsamlat vatten och spillvatten. Olika kvaliteter på vatten för olika ändamål kan vara ett sätt att möta eventuell vattenbrist.

Vi i Sverigedemokraterna yrkade avslag på den föregående regeringens proposition 2021/22:208 Väger till hållbara vattentjänster, på grund av att huvudförslaget hade nackdelar. Som ett delförslag ingick att vattentjänstplanen ska innehålla en redogörelse för kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning som uppkommer vid skyfall. Det handlar alltså endast om att bedömning ska göras i vattentjänstplan för vidhållen funktion av va-anläggningar vid skyfall.

Det bör skapas nationell övergripande strategi och riktlinjer för stadsplanering för vattenhantering ur beredskapssynpunkt. Det bör ingå i kommuners planering att upprätta planer som innebär preventiv planering och skydd mot oväder såsom skyfall samt för planering för nödvattenreservoarer och återanvändning av vatten. För detta behöver kommunerna få nationell stöttning.

Vattenlagstiftningen bör ses över så att den även svarar upp mot ett smartare sätt att stadsplanera för att bemöta stora plötsliga mängder vatten via exempelvis översvämning, att samla upp och återanvända vatten. Nationell och lokal krisberedskap behöver också vägas in i lagstiftningen.

Vi ser också ett behov av att stärka kunskaperna kring hanteringen av den lokala vattenförsörjningen som rening och skydd av dricksvattentäkter.

De översvämningar som drabbade Gävle i augusti 2021 orsakade omfattande skador, vilket drabbade privatpersoner och deras hus. Alla vattenskadorna är inte ersättningsbara. Information om vad som gäller, behoven av skydd för privatpersoner och deras hus, är inte lättillgänglig. Det finns behov av utökad information, samordnade insatser inom kommunikation till samhället och till privatpersoner om beredskap, skydd och planering till följd av skador från översvämning, skred och ras.

Kommunal vatten- och avloppsplan

Kommunala vatten- och avloppsplaner är viktiga för att skapa långsiktig planering för kommunens utbyggnad och framväxt. Va-planering handlar också om i vilken ordning olika geografiska områden ska åtgärdas, vem som ska utföra arbetet och hur delaktighet och engagemang hos berörda aktörer skapas. För att minska konflikter kring utbyggnad

av kommunalt vatten och avlopp behöver dessa planer vara baserade på längre sikt för att skapa förutseende för fastighetsägare.

En investering i vatten och avlopp är mycket kostsam, varför fastighetsägare ska kunna känna sig trygga med hur planeringen ser ut i kommunen. Vid utbyggnad bör samråd vara ett obligatoriskt förfarande för att öka förståelsen för anslutning och med syftet att finna bästa lösningen. De hushåll som vill vänta med anslutning bör kunna göra det.

Ett tillkännagivande har riktats till regeringen om att en fastighetsägare med enskilt avlopp inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala vatten- och avloppsnätet. Detta under förutsättning att det egna avloppet uppfyller de gällande miljö- och hälsokraven.

Det finns behov av större flexibilitet i val av lösning för vatten och avlopp på landsbygden. Dagens regler om anslutning av enskilda avlopp till kommunala avloppsnät innebär oproportionerligt höga kostnader för den enskilde. Fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav ska inte behöva ansluta till ett kommunalt avlopp. Tvång innebär höga kostnader för fastighetsägare och det kan försämra krisberedskapen på landsbygden. Kommunen ansvarar för planläggningen av mark och vatten och för att marken används till det den är mest lämpad för och att den bara planläggs om det är lämpligt från allmän synpunkt. I bedömningen av om marken är lämplig ska enligt Boverket och kommunen särskilt ta hänsyn till bland annat hälsa och säkerhet, vattenförsörjning och avlopp samt olyckor, översvämning och erosion. Detta ansvar innebär att kommunen vid detaljplanläggningen ska ha försäkrat sig om att dagvattenhanteringen går att lösa inom planområdet och att man kan visa hur det kan göras.

2022 behandlades i civilutskottet den föregående regeringens förslag i propositionen Vägar till hållbara vattentjänster som handlar om hantering av och planering för vatten- och avloppslösningar. Kommunen ska ta särskild hänsyn till förutsättningarna för att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning. Vi anser att aktuella regler ska ses över så att enskilda fastighetsägare som investerat i vatten- och avloppsanläggningar per automatik ej ska tvingas överge befintlig anläggning till förmån för ett kommunalt va-system. Det föreslås också att varje kommun ska ha en vattentjänstplan. Dessutom föreslås bemyndigande som möjliggör att meddela föreskrifter om skyldighet att kontrollera små avloppsanläggningars funktion och att lämna uppgifter till tillsynsmyndigheten. Vi är inte motståndare till kommunala va-planer, men de kommuner som önskar upprätta va-planer kan genomföra detta oberoende av om lagen införs eller ej. Vi är negativa till förslaget om bemyndigandet som möjliggör meddelande av föreskrifter och skyldighet gällande små avloppsanläggningar. Därigenom möjliggörs nämligen införande av avloppsdeklarationer, vilket kan bli mycket kostsamt och besvärligt för husägare.

En översyn bör göras av vad planen kan eller ska innehålla för att på bästa sätt skapa rätt förutsättningar för kommunen att planera utbyggnad och skapa goda samhällsekonomiska effekter samt för att på bästa sätt gynna enskilda fastighetsägare. Ansvar för vattenhanteringen bör bli tydligare och regeringen bör agera förebyggande genom att kräva att kommuner upprättar lokala underhålls- och åtgärdsplaner.

Mikael Eskilandersson (SD)

Roger Hedlund (SD)

Björn Tidland (SD)

Martin Westmont (SD)